

Dodijeljeni identifikacijski broj ugovora: UP.03.1.1.04.0010

Kratica projekta: PANDORA

Ime projekta: Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju

---

Broj isporučevine: D.1.1.3. Izrada smjernica za unapređenje izvođenja stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci

Odgovorni partner: Pomorski fakultet Rijeka

Autor	Verzija	Datum
PFRI	V0.1 (draft)	03.11.2020.
PFRI	V0.2	11.11.2020.
PFRI	V0.3	14.11.2020.
PFRI	V0.4	30.11.2020.
PFRI	V0.5	02.12.2020.
PFRI	V0.6	04.12.2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Postojeći oblici stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci	3
1.2. Cilj dokumenta	4
2. SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE STRUČNE PRAKSE PRIKUPLJENE NA OSNOVU RADIONICA SA STUDENTIMA	5
2.1. Prva radionica sa studentima	7
2.2. Druga radionica sa studentima	10
2.3. Treća radionica sa studentima	13
4. SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE STRUČNE PRAKSE PRIKUPLJENE NA OSNOVU ANKETNOG UPITNIKA S POSLODAVCIMA	17
4.1. Analiza mišljenja poslodavaca i smjernice za unapređenje stručne prakse	19
5. ZAKLJUČAK	33
PRILOG 1 – ANKETNI UPITNIK	35
POPIS SLIKA	43
POPIS TABLICA	43
POPIS GRAFIKONA	43

1. UVOD

Projekt **Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju-PANDORA**, oslanja se na uspješno provedene projekte KIKLOP i MEDUSA (trenutno u implementaciji) te predstavlja *follow-up* prethodno definiranog procesa unapređenja nastavne djelatnosti fakulteta. Prethodnim projektima unaprijeđeni su studijski programi koji se izvode na Fakultetu te su analizirani problemi stručne prakse.

Projektom PANDORA izgradit će se institucionalni kapacitet učilišta za provedbu stručne prakse, unaprijediti će se modeli učenja kroz rad i stjecanja praktičnih vještina studenata u cilju bolje zapošljivosti i spremnosti za obavljanje poslova najviše složenosti na hrvatskom i svjetskom pomorskom tržištu, te unaprijediti nastavna i nenastavna djelatnosti u visokom obrazovanju u širem kontekstu, kako bi se dugoročno osiguralo kvalitetno, učinkovito i inovativno visoko obrazovanje.

U ovome dokumentu dan je detaljan pregled i analiza prikupljenih smjernica za unapređenje postojećih oblika stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci. Smjernice za unapređenje stručne prakse prikupljanje su od tri strane relevantnih dionika za provođenje stručne prakse, studenata, nastavnika i potencijalnih poslodavaca (gospodarstvenika). Metode prikupljanja podataka za unapređenje pojedinih oblika stručne prakse bile su: metoda intervjuiranja i anketiranja tijekom održanih radionica sa studentima i nastavnicima te online anketni upitnik ispunjavan od strane poslodavca.

1.1. Postojeći oblici stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci

Stručna praksa na Pomorskom fakultetu provodi se u okviru kolegija i samostalno. Stručna praksa u okviru kolegija organizirana je kroz mnogobrojne aktivnosti koje omogućavaju usvajanje praktičnih znanja poput poligona, vježbališta, simulatora, terenske nastave, gostujućih predavanja stručnjaka iz prakse i sl. Samostalni oblik stručne prakse na Pomorskom fakultetu također obuhvaća zasebni kolegij koji se sastoji isključivo od praktične nastave poput studentske prakse na školskom brodu te prakse u poduzeću.

Postoje razni oblici stručne prakse koji omogućavaju studentima stjecanje praktičnih znanja, a organiziraju se izvan visokog učilišta te na samim učilištima, na Pomorskom fakultetu u Rijeci razlikujemo sljedeće modalitete stručne prakse:

1. plovidbena praksa
2. stručna praksa kod poslodavca
3. praktikumi (vatrogasni poligon i poligon za navigaciju i sigurnost na moru)
4. terenska nastava
5. rad na simulatorima
6. gostujuća predavanja

1.2. Cilj dokumenta

Cilj dokumenta *Smjernice za unapređenje izvođenja stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci* je:

- na osnovu prikupljenih podataka tijekom održanih radionica analizirati zadovoljstvo studenta trenutnim oblicima provođenja stručne prakse
- valorizirati pojedine oblike stručne prakse s obzirom na rezultate anketnog upitnika provedenog na radionici sa studentima
- na osnovu radionice sa studentima prepoznati eventualne prednosti i nedostatke u dosadašnjoj provedbi stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci
- na osnovu rezultata anketnih upitnika na radionici sa nastavnicima analizirati i predložiti načine poboljšanja provedbe stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci
- na osnovu rezultata anketnih upitnika poslanih poduzećima analizirati njihovo iskustvo sa stručnom praksom te predložiti načine poboljšanja provedbe stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci u korist obje strane
- na osnovu anketnog upitnika izraditi smjernice za unaprjeđenje stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci.

Izrada smjernica za unapređenje izvođenja stručne prakse na Pomorskom fakultetu ključan je dokument za provedbu Elementa projekta 1 Unapređenje postojećih modela provedbe stručne prakse za postojeće preddiplomske i diplomatske studije te za cjelokupni projekt PANDORA jer daje polazišnu točku za unapređenje svih vrsta modaliteta stručne prakse u kojima se trenutno izvodi.

Anketni upitnici koji su se koristili za izradu smjernica za unaprjeđenje izvođenja stručne prakse na Pomorskom fakultetu uključivali su različite fokus grupe, studente, nastavnike Pomorskog fakulteta te različite gospodarske subjekte.

Unapređenje stručne prakse u okviru postojećih studijskih programa, uz izgradnju institucionalnog kapaciteta fakulteta, mora unaprijediti modele učenja kroz rad, osigurati stjecanje praktičnih vještina studenata te na taj način studentima omogućiti proširenje stečenih kompetencija te razvoj vještina potrebnih na kompleksnom i dinamičnom tržištu rada.

2. SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE STRUČNE PRAKSE PRIKUPLJENE NA OSNOVU RADIONICA SA STUDENTIMA

U okviru projekta PANDORA - Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju 20. i 21. listopada 2020. na Pomorskom fakultetu u Rijeci održane su radionice na temu „Zadovoljstvo studenata s provođenjem stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci“.

Radionice su održane u sklopu elementa projekta 1 Unapređenje postojećih modela provedbe stručne prakse za postojeće preddiplomske i diplomske studije s ciljem prikupljanja i verifikacije podataka za poboljšanje stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci.

Studenti su u sklopu radionice rješavali anketne upitnike, koji su bili posebno izrađeni za radionice sa studentima, gdje su izražavali vlastito pozitivno ili negativno mišljenje o pojedinim oblicima stručne. Oblici stručne prakse koje su studenti vrednovali bili su:

- Plovidbena praksa
- Rad na simulatoru
- Rad na poligonu/praktikumu
- Terenska nastava
- Stručna praksa kod poslodavaca
- Gostujuća predavanja.

Na slici 1. prikazan je anketni upitnik koji su tijekom radionica ispunjavali studenti.

Studijski smjer	
Godina i razina studija	
Broj studenata na radionici	
Ime i prezime nastavnika	
Plovidbena praksa	
Pozitivno	Negativno
Rad na simulatoru	
Rad na poligonu/ praktikumu	
Terenska nastava	
Stručna praksa kod poslodavca	
Gostujuća predavanja	

Slika 1. Anketni upitnik sa radionica

Radionicama je prisustvovalo ukupno 49 studenata, 20 studenata sa 2. godine diplomskih studija Logistike i menadžmenta u pomorstvu i prometu (LMPP) i Tehnologije i organizacije prometa (TOP), 14 studenata sa 2. godine diplomskih studija Nautike i tehnologije pomorskog prometa (NTPP), Elektroničkih i informatičkih tehnologija u pomorstvu (EITP) i Brodostrojarstva (BS) te 15 studenata 1. godine diplomskog studija Elektroničkih i informatičkih tehnologija u pomorstvu. Svi prisutni ispunili su anketni upitnik te sudjelovali u raspravi sa nastavnicima.

2.1. Prva radionica sa studentima

Prva radionica održana je 20. studenog 2020., a bila je namijenjena studentima 2. godine diplomskog studija Logistike i Tehnologije (slika 2).

Slika 2. Prva radionica sa studentima

Uvodnu riječ studentima uputila je voditeljica projekta izv. prof. dr. sc. Ana Perić Hadžić te ukratko predstavila osnovne informacije i ciljeve projekta. Radionici su prisustvovali, voditeljica EP1 doc. dr. sc. Livia Maglić, izv. prof. dr. sc. Igor Rudan te Valentina Šutalo, mag. ing. logist.

Popis studenata koji su prisustvovali 1. radionici vidljiv je u Tablici 1.

Tablica 1. Popis studenata koji su sudjelovali na prvoj radionici

R. BR.	IME	PREZIME
1	Nikola	Miletić
2	Dora	Bužonja
3	Ana	Papić
4	Antonija	Dejanović
5	Lana	Renka
6	Stefano	Trlin
7	Emma	Fabijanić
8	Mia	Šimić
9	Sofija	Domijan
10	Marin	Idžaković
11	Gabriela	Vrbos
12	Mauro	Veljačić
13	Lorena	Tomljanović
14	Deni	Vičević
15	Martina	Rebrović
16	Marcela	Petešić
17	Josip	Badurina
18	Ivan	Rokov
19	Elvin	Zubčević
20	Martina	Čorković

Na slici 3 moguće je vidjeti sažetak mišljenja studenata o pojedinim oblicima stručne prakse koji se izvode na Pomorskom fakultetu u Rijeci. Kao što je prikazano Plovidbena praksa kao i praktikumi ne izvode se na studijskim smjerovima koji su ispunjavali anketne upitnike.

<p>PLOVIDBENA PRAKSA POZITIVNO: - NEGATIVNO: ne postoji</p>	<p>RAD NA SIMULATORU POZITIVNO: - NEGATIVNO: prvi susret sa simulatorima tek na 5. godini</p>	<p>RAD NA POLIGONU/PRAKTIKUMU POZITIVNO: - NEGATIVNO: ne održava se</p>
<p>TERENSKA NASTAVA: POZITIVNO: odlazaka u Luku Rijeka i na Kontejnerski terminal Brajdica, povećava motivaciju, korisno i zanimljivo, veća razina komunikacije i razmjene mišljenja NEGATIVNO: nedovoljna učestalost, obilazak terminala ne vode djelatnici već profesori</p>	<p>STRUČNA PRAKSA KOD POSLODAVACA POZITIVNO: - NEGATIVNO: ne postoji, nedovoljna spremnost za obavljanje radnih zadataka i izlazak na tržište rada</p>	<p>GOSTUJUĆA PREDAVANJA POZITIVNO: nove i korisne informacije, olakšavaju stjecanje praktičnih znanja, zanimljiva predavanja, up to date informacije, razbija monotoniju predavanja, koriste se zanimljivi primjeri NEGATIVNO: -</p>

Slika 3. Sažeta mišljenja studenata smjera LMPP i TOP

Oba smjera tijekom preddiplomskog i prve godine diplomskog studija nemaju rad na simulatorima unutar kolegija. Prvi susret s radom na simulatorima za oba smjera je na 2. godini diplomskog studija unutar kolegija Modeliranje i simulacije.

Terenska nastava izvodi se za oba smjera unutar pojedinih kolegija. Studenti smatraju ovakav oblik stručne prakse korisnim i zanimljivim, osim toga terenske nastave u lukama i na terminalima povećavaju motivaciju za učenjem jer studenti mogu iz prve ruke vidjeti poslove za koje se mogu prijaviti prilikom izlaska na tržište rada. Za vrijeme izvođenja nastave van fakulteta veća je razina komunikacije između studenata i nastavnika, a studenti su slobodniji izraziti vlastita razmišljanja. Nažalost, terenske nastave nedovoljno se održavaju te obilaski terminala uglavnom ne vode djelatnici već profesori.

Stručna praksa kod poslodavca za studente koji su ispunjavali ovaj upitnik nije se provodila već se kolegij Stručna praksa počinje izvoditi tek u ak. god. 2020./2021. kao izborni kolegij na 3. godini preddiplomskog studija Logistike i menadžmenta u pomorstvu i prometu. Studenti smatraju da bi se uvođenje kolegija Stručna praksa rezultiralo povećanjem kompetencija i spremnosti za obavljanje radnih zadataka, a samim time i izlazak na tržište rada.

S gostujućim predavanjima su smjerovi LMPP i TOP u potpunosti zadovoljni. Smatraju da pružaju nove i korisne informacije, da su i predavanja i predavači zanimljivi te da im je na taj način olakšano stjecanje praktičnih primjera jer predavači koriste primjere iz prakse.

2.2. Druga radionica sa studentima

Druga radionica održana je također 20. studenog 2020., a bila je namijenjena studentima 2. godine diplomskih studija Nautike, Elektronike i Brodostrojарstva (slika 4).

Slika 4. Druga radionica sa studentima

Uvodnu riječ studentima ponovno je uputila je voditeljica projekta izv. prof. dr. sc. Ana Perić Hadžić te ukratko predstavila osnovne informacije i ciljeve projekta. Radionici su prisustvovali i izv. prof. dr. sc. Igor Rudan, izv. prof. dr. sc. Vlado Frančić te Valentina Šutalo, mag. ing. logist.

Popis studenata koji su prisustvovali 2. radionici vidljiv je u Tablici 2.

Tablica 2. Popis studenata koji su sudjelovali na drugoj radionici

R. BR.	IME	PREZIME
1	Josip	Stipić
2	Martin	Ružić
3	Luka	Šarić
4	Stiven	Beg
5	Mate	Brižić
6	Bruno	Kunčić
7	Borna	Odošašić
8	Kristijan	Donkovic
9	Valentina	Afpuić
10	Leopold	Mandić
11	Jure	Vulić
12	Mauro	Veljačić
13	Marko	Filipas
14	Toni	Janeš

Na slici 5 moguće je vidjeti sažetak mišljenja studenata o pojedinim oblicima stručne prakse koji se izvode na Pomorskom fakultetu u Rijeci. Za razliku od prethodne ankete koju su ispunjavali studenti LMPP i TOP ispitani studenti u sklopu 2. radionice imaju oba oblika stručne prakse unutar studijskih programa, i Plovidbenu praksu i praktikume.

<p>PLOVIDBENA PRAKSA POZITIVNO: usvojena praktična znanja, rad u manjim grupama, timski rad, rad na navigacijskim uređajima, uvid u brodske sustave NEGATIVNO: nedovoljan fond sati, neadekvatan brod, nedovoljna priprema unutar nastave</p>	<p>RAD NA SIMULATORU POZITIVNO: povećanje kompetencija, olakšavanje usvajanja gradiva, dostupnost, olakšavanje shvaćanja principa rada broda i njegovih sustava NEGATIVNO: nedovoljan fond sati, velik broj studenata po grupama, nema prostora za pitanja</p>	<p>RAD NA POLIGONU/PRAKTIKUMU POZITIVNO: kvalitetno i korisno, dobro organizirano i osmišljeno, poučno i zanimljivo, omogućava usvajanje novih vještina i znanja NEGATIVNO: nedovoljan broj sati</p>
<p>TERENSKA NASTAVA: POZITIVNO: zanimljivo iskustvo, korisno i poučno, dobro organizirano i koncipirano, usvajanje praktičnih znanja olakšano NEGATIVNO: nedovoljna učestalost, nije dobro organizirano, bez praktičnog rada</p>	<p>STRUČNA PRAKSA KOD POSLODAVACA POZITIVNO: - NEGATIVNO: nedostaju kompetencije koje bi se riješile uvođenjem stručne prakse</p>	<p>GOSTUJUĆA PREDAVANJA POZITIVNO: usvojena nova znanja i dobiveni brojni savjeti, odlični predavači, zanimljiva predavanja, pozitivno iskustvo, dobro obrađene teme NEGATIVNO: nedovoljan broj, previše teorije</p>

Slika 5. Sažeta mišljenja studenata smjerova EITP, NTPP i BS

Plovidbena praksa izvodi se na sva tri smjera unutar istoimenog kolegija na 3. godini preddiplomskog studija. Studenti smjera Nautike i tehnologije pomorskog prometa zadovoljni su količinom usvojenih praktičnih znanja, mogućnošću rada na navigacijskim uređajima kao i mogućnošću uvida u rad brodskih sustava. Osim navedenog, sviđa im se i rad u manjim grupama te timski rad koji su iskusili za vrijeme plovidbe na školskom brodu. Izražavaju pak nezadovoljstvo nedovoljnim fondom sati, a neki smatraju školski brod "Kraljica mora" neadekvatnim te smatraju da

bi se unutar kolegija koje slušaju prije polaganja Plovidbene prakse trebali više pripremati za odlazak na brod.

Za studente smjera Elektroničke i informatičke tehnologije u pomorstvu kolegij Plovidbena praksa ne održava se na brodu već u poduzeću. Ispitani student u sklopu kolegija išli su u tvrtku *Inelteh* gdje su im održana predavanja od strane zaposlenika. Ovo iskustvo smatrali su zanimljivim i korisnim te da im pruža dobar uvid u rad promatranih sustava. Kao negativnu stranu ističu manjak sati te prevelike grupe studenata što otežava rad na opremi.

Studenti smjera Brodostrojarstvo u sklopu kolegija Plovidbena praksa išli su u brodogradilište Viktor Lenac dok je brod bio smješten tamo za vrijeme remonta. Kao pozitivne strane ističu uvid u brodske sustave, strojarnicu broda, te mogućnost simulacije otklona kvara na pojedinom sustavu. Najveći nedostatak Plovidbene prakse na ovom smjeru je nedovoljan fond sati, smatraju da je potrebno malo više vremena kako bi shvatili rad sustava i uređaja.

Rad na simulatoru većina studenata smatra iznimno pozitivnim iskustvom, Korištenje simulatora olakšalo im je usvajanje gradiva te princip rada broda i njegovih sustava, a samim time povećalo kompetencije studenata. Nedovoljan fond sati ponovno predstavlja problem, a osim toga i velik broj studenata po grupama zbog čega se profesori ne stignu posvetiti svim studentima.

Nedovoljan fond sati jedina je negativna strana rada na poligonima i praktikumima upravo iz razloga jer ih većina studenata smatra iznimno korisnim, zanimljivim, poučnim i kvalitetnim oblikom izvođenja nastave. Studenti također smatraju da je ovakav oblik izvođenja nastave odličan način za usvajanje novih znanja i vještina.

Terenska nastava dobro je organizirana i osmišljena, korisna je i poučna te studentima olakšava usvajanje praktičnih vještina. Velik problem predstavlja nedostatak praktičnog rada za vrijeme terenskih nastava te nedovoljna učestalost izvođenja.

Stručna praksa kod poslodavca za studente koji su ispunjavali ovaj upitnik nije se izvodila. Studenti smatraju da im nedostaju kompetencije koje bi se riješile uvođenjem stručne prakse.

Glede gostujućih predavanja studijski smjerovi pretežito su zadovoljni. Smatraju da pružaju nove i korisne informacije, da su i predavanja i predavači zanimljivi te da su uspjeli dobiti brojne savjete od stručnjaka iz prakse. Smatraju i da je potrebno organizirati više predavanja nego što ih je do sada bilo te da bi predavači trebali koristiti više praktičnih primjera iz prakse, a manje teorije.

2.3. Treća radionica sa studentima

Treća radionica održana je 21. studenog 2020., a bila je namijenjena studentima 1. godine diplomskog studija Elektronike (slika 6).

Slika 6. Treća radionica sa studentima

Uvodnu riječ studentima uputila je voditeljica EP2 izv. prof. dr. sc. Irena Jurdana te ukratko predstavila osnovne informacije i ciljeve projekta.

Popis studenata koji su prisustvovali 3. radionici vidljiv je u Tablici 3.

Tablica 3. Popis studenata koji su sudjelovali na drugoj radionici

R. BR.	IME	PREZIME
1	Milena	Simić
2	Jura	Slunjski
3	Loren	Kontić
4	Vilim	Kvaternik
5	Matej	Kukec
6	Neven	Milenković
7	Marko	Jovičić
8	Matej	Raić
9	Filip	Grgurić
10	Josip	Čemeljić
11	Filip	Sablić
12	Dominik	Dorčić
13	Ivan	Fabijanić
14	Paolo	Balen
15	Frane	Grego

Na slici 7. moguće je vidjeti sažetak mišljenja studenata 1. godine diplomskog studija smjera EITP o pojedinim oblicima stručne prakse koji se izvode na Pomorskom fakultetu u Rijeci. Studenti elektronike imali su do sada sve oblike stručne prakse osim Stručne prakse kod poslodavca.

<p>PLOVIDBENA PRAKSA POZITIVNO: detaljno opisani dijelovi sustava NEGATIVNO: više praktičnog rada, bez odlaska na brod ili u brodogradilište, nema je dovoljno, neodlazak u Uljanik</p>	<p>RAD NA SIMULATORU POZITIVNO: kvalitetno, zanimljivo i poučno, dobra opremljenost, dobro koncipirana nastava i objašnjeno gradivo, NEGATIVNO: više praktičnog rada, izvodi se samo unutra jednog kolegija, nedovoljan fond sati, potreban veći broj simulatora, zastarjelo</p>	<p>RAD NA POLIGONU/PRAKTIKUMU POZITIVNO: zanimljivo, zabavno i edukativno, izvrsno iskustvo koje omogućava lakše reagiranje u budućim situacijama NEGATIVNO: potrebno povećati fond sati</p>
<p>TERENSKA NASTAVA: POZITIVNO: odlazaka u Lučku kapetaniju NEGATIVNO: bez terenske nastave</p>	<p>STRUČNA PRAKSA KOD POSLODAVACA POZITIVNO: - NEGATIVNO: ne postoji, potrebna ponuda tvrtki koje bi pružile mogućnost odlaska na praksu, studenti nepotrebno uče veliku količinu teorije koju nemaju gdje primijeniti</p>	<p>GOSTUJUĆA PREDAVANJA POZITIVNO: nove i korisne informacije, zanimljivo NEGATIVNO: potrebno je organizirati češće dolaske ljudi iz prakse</p>

Slika 7. Sažeta mišljenja studenata smjerova EITP

Plovidbena praksa izvodi se na 3. godini preddiplomskog studija, studenti su zadovoljni opsegom usvojenih znanja, a osim toga kao pozitivnu stranu ističu da su im detaljno opisani dijelovi sustava. Plovidbena praksa održava se uglavnom u poduzeću, no za vrijeme COVID-19 epidemije kolegij se održavao u prostorijama Pomorskog fakulteta, a upravo to studenti ističu kao najveći nedostatak. Smatraju da im je potrebna veća količina praktičnog rada unutar kolegija Plovidbena praksa. Također kao nedostatak ističu neodvikanje kolegija na brodu ili brodogradilištu.

Rad na simulatoru većina studenata smatra iznimno zanimljivim i poučnim iskustvom, Simulatori

na fakultetu su dobro opremljeni, a nastava je dobro koncipirana te je gradivo dobro objašnjeno. Vježbe na simulatorima nažalost se na preddiplomskom kolegiju izvode samo unutar jednog kolegija. Smatraju da je potrebno povećati broj kolegija unutar kojih se izvodi nastava na simulatorima te poboljšati simulatore.

Nedovoljan fond sati jedina je negativna strana rada na poligonima i praktikumima upravo iz razloga jer ih većina studenata smatra zanimljivim, zabavnim i edukativnim. Rad na poligonima za student je bilo izvrsno iskustvo koje omogućava lakše reagiranje u budućim situacijama.

Velik problem predstavlja nedostatak terenske nastave na ovom smjeru, studenti su istaknuli jedino odlazak u Lučku kapetaniju.

Stručna praksa kod poslodavca za studente koji su ispunjavali ovaj upitnik nije se izvodila. Studenti smatraju da bi im fakultet trebao ponuditi popis tvrtki koje bi pružile mogućnost odlaska na stručnu praksu.

S gostujućim predavanjima smjerovi pretežito su zadovoljni. Smatraju ih zanimljivima te misle da mogu saznati nove i korisne informacije. Problem je što su gostujuća predavanja rijetka te da bi se trebali organizirati češći dolasci predavača iz prakse.

3. SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE STRUČNE PRAKSE DOBIVENE NA TEMELJU ODRŽANIH RADIONICA

Smjernice za unapređenje pojedinih modaliteta SP dobivene su na temelju mišljenja studenata i nastavnika na PFRI-ju te su metodom sinteze sva mišljenja integrirana u kratke naglaske.

Smjernice za unapređenje Plovidbene prakse:

- potrebno je povećati fond sati, odnosno dane boravka studenta na školskome brodu
- potrebno je unaprijediti vježbe unutar studijskih smjerova sa ciljem bolje pripremljenosti za Plovidbenu praksu
- na studijskim smjerovima BS i EITP potrebno osigurati više praktičnog rada
- na studijskim smjerovima koji u sklopu prakse ne odlaze na školski brod potrebno organizirati odlaske na brodogradilište ili na bod .

Smjernice za unapređenje rada na simulatoru:

- potrebno je povećati fond sati vježbi na simulatoru
- potrebno je povećati broj kolegija unutar kojih se izvodi rad na simulatorima
- potrebno je osigurati veći broj različitih simulatora
- potrebno je smanjiti broj studenata po grupama s ciljem povećanja kvalitete nastave.

Smjernice za unaprjeđenje rada na poligonima/praktikumima:

- potrebno je povećati fond sati odnosno dane boravka studenata na poligonima i praktikumima
- na smjerovima LMPP i TOP potrebno uvesti vježbe na praktikumima.

Smjernice za unaprjeđenje terenske nastave:

- potrebno je organizirati češće odlaske na terensku nastavu
- potrebno je bolje organizirati terenske nastave te u njihovo izvođenje dodati više praktičnog rada.
- terenske nastave u budućnosti bi trebali voditi djelatnici luka ili terminala, a ne profesori.

Smjernice za unaprjeđenje stručne prakse kod poslodavaca:

- potrebno je organizirati stručnu praksu kod poslodavca sa ciljem povećanja kompetencija studenata te samim time i povećanje spremnosti za obavljanje radnih zadataka i izlazak na tržište rada.

Smjernice za unaprjeđenje gostujućih predavanja:

- potrebno je organizirati veći broj gostujućih predavanja
- potrebno je organizirati gostujuća predavanja koja se ne baziraju isključivo na teorijskoj osnovi.

4. SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE STRUČNE PRAKSE PRIKUPLJENE NA OSNOVU ANKETNOG UPITNIKA S POSLODAVCIMA

Pomorski fakultet u Rijeci proveo je anketu u sklopu projekta Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju – PANDORA. Ova anketa dio je EP1. Unapređenje postojećih modela provedbe stručne prakse za postojeće preddiplomske i diplomske studije Pomorskog fakulteta u Rijeci, D.1.1.3 . Izrada smjernica za unapređenje izvođenja stručne prakse projekta Pandora.

Cilj ankete bilo je prikupljanje mišljenja poslodavaca o trenutnom načinu provedbe stručne prakse, studentima koji dolaze na stručnu praksu te kompetencijama nužnim za obavljanje stručne prakse.

U anketnom upitniku sudjelovalo je 35 poduzeća, a popis poduzeća koji su sudjelovali u anketnom upitniku vidljiv je u tablici 6.

Tablica 4. Popis poduzeća koji su ispunili anketu

R.BR.	IME TVRTKE	SJEDIŠTE TVRTKE	DJELATNOST TVRTKE
1.	ADRIATIKAGENT Podružnica Rijeka d.o.o.	Erazma Barčića 4, Rijeka	Pomorsko agencijski poslovi
2.	MEP d.o.o.	Kukuljanovo 344/B, Kukuljanovo	Sustavi besprekidnog napajanja, hlađenje data centara, simulatori za obuku pomoraca, dizel agregati, proizvodnja el. rasklopnih uređaja
3.	3. MAJ Brodogradilište	Liburnijska 3, Rijeka	Brodogradnja
4.	Zorović d.o.o.	Trpimirova 2, Rijeka	Agencija za posredovanje pri zapošljavanju pomoraca
5.	In-viso d.o.o.	Bilogorska 9, Rijeka	Projektiranje i nadzor u građevinarstvu, opskrba brodova
6.	ŽLU Novi Vinodolski	Trg Vinodolskog zakona 5, Novi Vinodolski	Uslužne djelatnosti u vezi s vodenim prijevozom
7.	Milšped d.o.o.	Gospodarska 2D, Sveta Nedelja	Logistika
8.	Animo d.o.o.	Brajda 2, Rijeka	Međunarodna špedicija
9.	Liburnia pomorska agencija d.o.o.	V. Cara Emina 3, Opatija	Pomorska agencija
10.	HŽ Cargo	Heinzelova 51, Zagreb	Željeznički prijevoz
11.	Transped	Gewerbepark 1, Wörgl	Kopneni transport robe
12.	Rimorchiatori Riuniti Spezzini	Viale Italia 13, La Spezia	Lučko pomorsko tegljaštvo
13.	Luka Rijeka	Riva 1, Rijeka	Usluge prekrcaja, skladištenja i prijevoza tereta
14.	Manšped d.o.o.	Kukuljanovo 387, Kukuljanovo	Logistika i transport
15.	CMA CGM CROATIA d.o.o.	Ciottina 17A, Rijeka	Pomorska agencija
16.	JASMIN MAZIVA D.O.O.	Kukuljanovo 415, Kukuljanovo	Veleprodaja ulja, maziva i dodataka
17.	ŽLU Opatija-Lovran-Mošćenička Draga	Viktora Cara Emina 3, 51410 Opatija	Uslužne djelatnosti u vezi s vodenim prijevozom
18.	Columbia Shipmanagement d.o.o. Rijeka	Rikarda Katalinića Jeretova 1, Rijeka	Ship Management - Crewing Agency etc
19.	Jadroagent d.d.	Trg Ivana Koblera 2, Rijeka	Pomorska agencija i špedicija

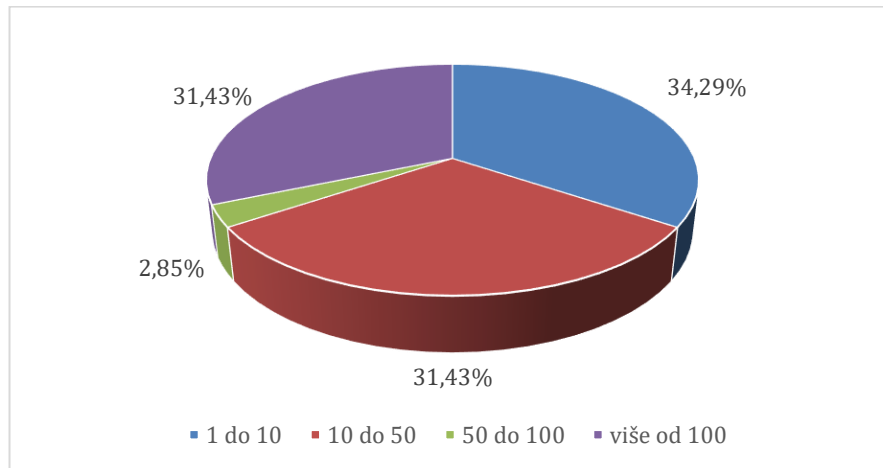
20.	A-Z Marine C	S.J. Bujkove 1, Rijeka	Servis brodske elektronike
21.	Maersk	Fiorello La Guardia 13, Rijeka	Brodar
22.	Comark d.o.o.	Pul Vele Crikve 1, Rijeka	Medunarodno otpremništvo za izvanredne i teške prijevoze
23.	Jadranska vrata d.d.	Brajdica 16, Rijeka	Kontejnernski terminal
24.	Alianca d.o.o.	Školjić 6, Rijeka	Pomorska agencija, chartering i logistika
25.	DGS d.o.o.	Milutina Barača 7, Rijeka	Agencija za obavljanje posredovanja pri zapošljavanju pomoraca
26.	MarAgent d.o.o.	Pod Kaštelom 9, 51000 Rijeka	Logističke usluge
27.	R & B Global Projects	Poljanska cesta 58A, Ičići	Globalna špedicija
28.	EMS Shipping & Logistics Agency d.o.o.	Pul Vele Crikve 1, Rijeka	Pomorsko - logistička agencija
29.	Express d.o.o.	Pod Kaštelom 9, Rijeka	Transport i otpremništvo
30.	Lučka uprava Rovinj	Obala A.Rismondo 2, Rovinj	Lučke djelatnosti
31.	Jadranski edukativno- istraživački centar za reagiranja na iznenadna onečišćenja mora	Janka Polića Kampva 19, Rijeka	Edukacija osoblja jadranskih država u svrhu poboljšanja pripravnosti i reagiranja na iznenadna onečišćenja mora.
32.	INELTEH d.o.o.	Ljubljanska cesta 7, 51000, Rijeka	Proizvodnja elektroničke opreme
33.	Dragon Maritime Adria d.o.o.	Korzo 11, Rijeka	Pomorska agencija-zastupanje stranih linijskih brodara, najam brodova (chartering)
34.	Brodogradilište Viktor Lenac d.d.	Martišćica b.b., Rijeka	Gradnja i popravak brodova i čamaca
35.	ACI d.d.	Rudolfa Strohala 2, Rijeka	Djelatnost marina

4.1. Analiza mišljenja poslodavaca i smjernice za unapređenje stručne prakse

Na osnovu ispunjenih anketnih upitnika izrađeni su grafikoni, na grafikonima u nastavku prikazana su i zatim analizirana mišljenja poslodavaca koji su sudjelovali u anketi.

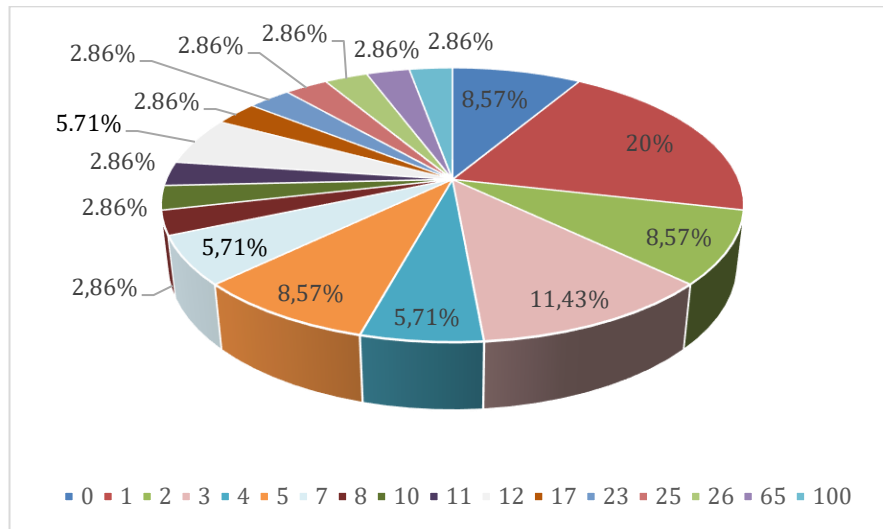
Na grafikonu 1. u postocima prikazan je ukupan broj zaposlenika u anketiranim tvrtkama. Na temelju grafikona vidljivo je da najveći dio anketiranih tvrtka, njih 34,29%, ima zaposleno od 1 do 10 zaposlenika. Potom slijede tvrtke koje imaju od 10 do 50 zaposlenika te zatim tvrtke s više od 100 zaposlenika. Najmanji udio tvrtki, njih 2,85% ima od 50 do 100 zaposlenika.

Grafikon 1 Ukupan broj zaposlenika u anketiranim tvrtkama

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

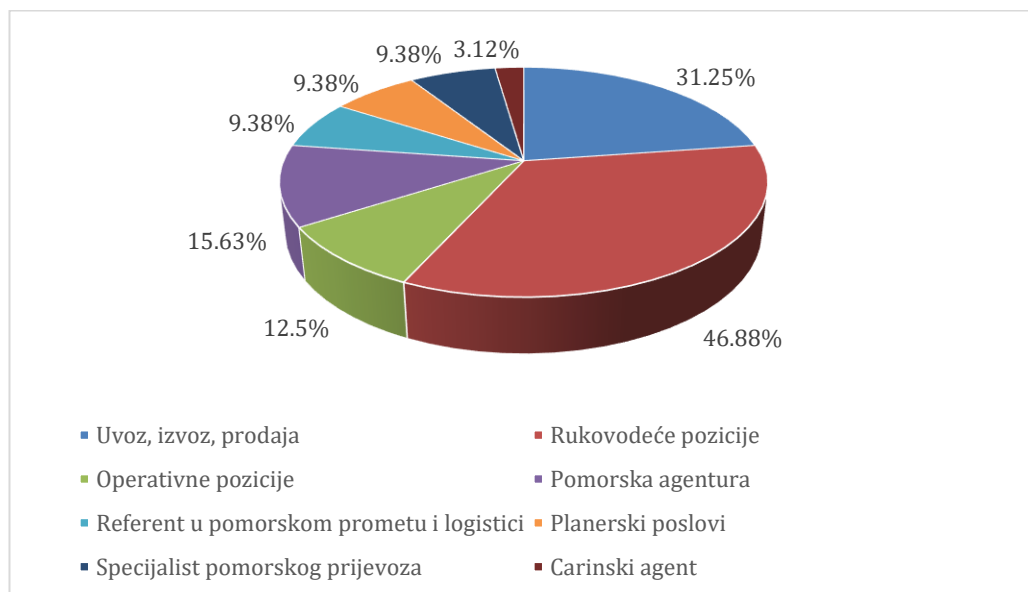
Na grafikonu 2. prikazan je broj zaposlenika anketiranih tvrtki koji su završili studij na Pomorskom fakultetu u Rijeci. Barem jednu zaposlenu osobu koja je završila studij na PFRI-u ima 20% ispitanika. Potom slijedi 11,43% tvrtki koje imaju barem 3 zaposlene osobe, 8,57% tvrtki koje imaju dvije zaposlene osobe i isti toliki udio anketiranih tvrtki koje imaju 5 zaposlenih osoba s diplomom PFRI-a. Ostale tvrtke (8,57%) nemaju niti jednu zaposlenu osobu koja je završila Pomorski fakultet u Rijeci. Barem četiri zaposlenika su zaposlena u 5,71% tvrtki, dok 5,71% ima 7 zaposlenika s diplomom PFRI-a, dok 5,71% ima 12 zaposlenika. Ostalih 25,74% anketiranih poslodavaca ima zaposleno od 8 pa sve do 100 zaposlenika koji su završili studij na Pomorskom fakultetu u Rijeci. Svi detalji prikazani u gore navedenom grafikonu odnose se na 35 tvrtki koje su sudjelovale u anketi. (100%=32 poslodavca)

Grafikon 2. Broj zaposlenika u anketiranim tvrtkama koji su završili studij na PFRI-a

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

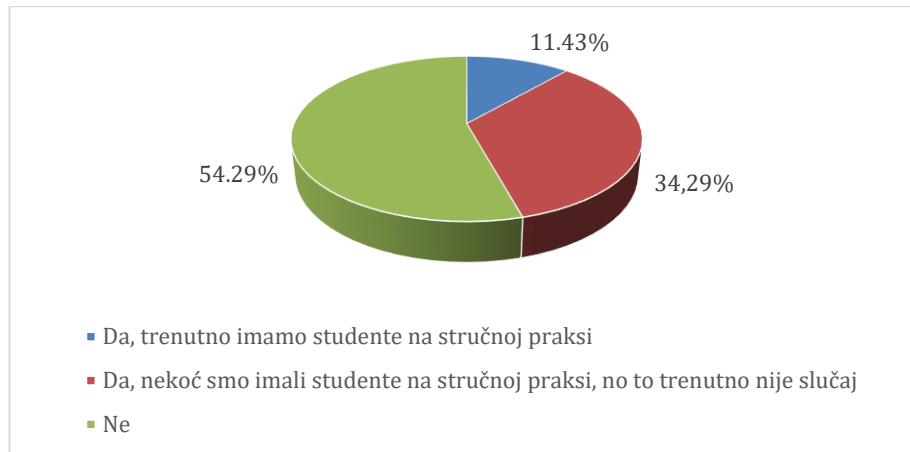
Grafikon 3. prikazuje pozicije unutar tvrtki na kojima dužnost obnašaju djelatnici koji su završili Pomorski fakultet u Rijeci. Ovaj se grafikon odnosi na 32 poslodavca koji imaju zaposlene osobe sa završenim Pomorskim fakultetom unutar svoje tvrtke. Najveći dio radnih mjesta, njih 46.88% odnosi se na rukovodeće pozicije. Potom slijedi uvoz, izvoz i prodaja s 31,25% tvrtki. Sljedeća radna mjesta odnose se na poslove vezane uz pomorsku agenturu, a 15,63% tvrtki ima bivše studente PFRI-a zaposlene na tim pozicijama. Unutar 12,5% tvrtki bivši studenti zaposleni su na operativnim pozicijama. Na poziciji referenta u pomorskom prometu i logistici 9,38% tvrtki zaposlilo je bivše studente PFRI-a, dok je 9,38% tvrtki ima takve osobe zaposlene na pozicijama planerskih poslova, a isti postotak tvrtki na poziciji specijalista pomorskog prijevoza. Najmanji postotak tvrtki odnosno 3,12% tvrtki bivše studente zapošljava na poslovima carinskog agenta.

Grafikon 3. Radna mjesta u tvrtkama na kojima su zaposlene osobe s završenim studijem na PFRI-u

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

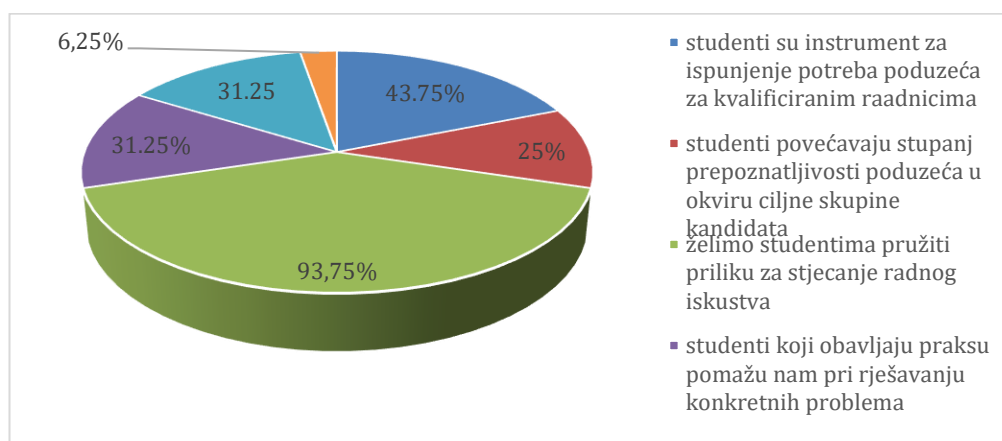
Grafikon 4. prikazuje iskustva tvrtki sa studentima koji su bili na stručnoj praksi te općenito sa stručnom praksom. Čak 54,29% anketiranih tvrtki nema iskustva sa stručnom praksom (razlog ne prihvaćanja studenata na stručnu praksu prikazan je na grafikonu 6.), dok je 34,29% njih nekoć imalo studente na stručnoj praksi no to trenutno nije slučaj. Mali je postotak tvrtki koje trenutno provode stručnu praksu, a taj postotak iznosi 11,43% anketiranih poslodavaca.(100%=16 tvrtki koje su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno).

Grafikon 4. Iskustva tvrtki sa studentskom stručnom praksom

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

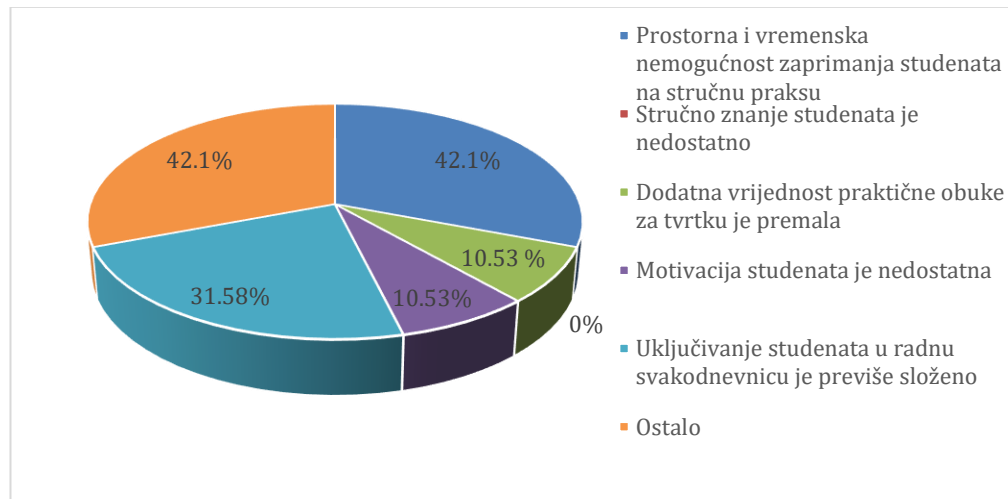
Grafikon 5. prikazuje razloge zbog kojih su tvrtke nudile mogućnosti stručne prakse. Ispitanici su mogli odabrati jedan ili više razloga nudića stručne prakse. Na taj način, 16 tvrtki koje su nudile/nude stručnu praksu navele su više razloga za to. Poslodavci u velikom postotku ističu da žele studentima pružiti priliku za stjecanje radnog iskustva (93,75% tvrtki), 43,75% tvrtki smatra da su studenti instrumenti za ispunjenje potreba poduzeća za kvalificiranim radnicima. Udio tvrtki od 31,25% smatra da im studenti koji obavljaju praksu pomažu pri rješavanju konkretnih problema, a isti taj postotak tvrtki smatra da su studenti koji kod njih obavljaju stručnu praksu način uspostavljanja kontakta sa fakultetom. Da studenti povećavaju stupanj prepoznatljivosti poduzeća u okviru ciljne skupine kandidata tvrdi 25% ispitanika. Ostale razloge zbog kojih su provodile/provode stručnu praksu ima 6,25% tvrtki koje su anketirane (100%=19 poslodavaca).

Grafikon 5. Razlozi zbog kojih su tvrtke provodile stručnu praksu

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

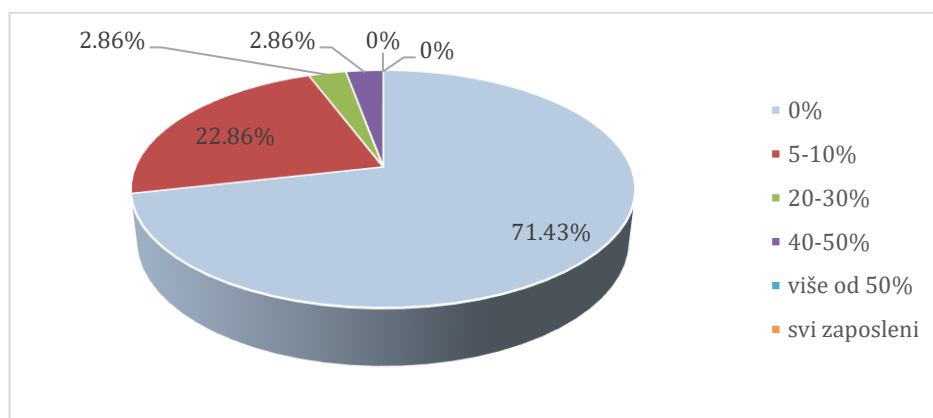
Na grafikonu 6. prikazani su anketni odgovori tvrtki koje ne prihvaćaju studente na stručnu praksu. Postotak tvrtki koje zbog prostorne i vremenske nemogućnosti ne mogu primiti studente na stručnu praksu je 42,1%. Da je uključivanje studenata u radnu svakodnevicu previše složeno tvrdi 31,58% tvrtki. Premalena dodatna vrijednost praktične obuke studenata problem je za 10,53% tvrtki, a isti postotak tvrtki smatra da je motivacija studenata nedostatna. Ostale razloge zbog kojih ne primaju studente za stručnu praksu ima 42,1% tvrtki, a nijedna tvrtka ne smatra da je stručno znanje studenata nedostatno.

Grafikon 6. Razlozi zbog kojih tvrtke ne provode/ ne prihvaćaju studente na stručnu praksu

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

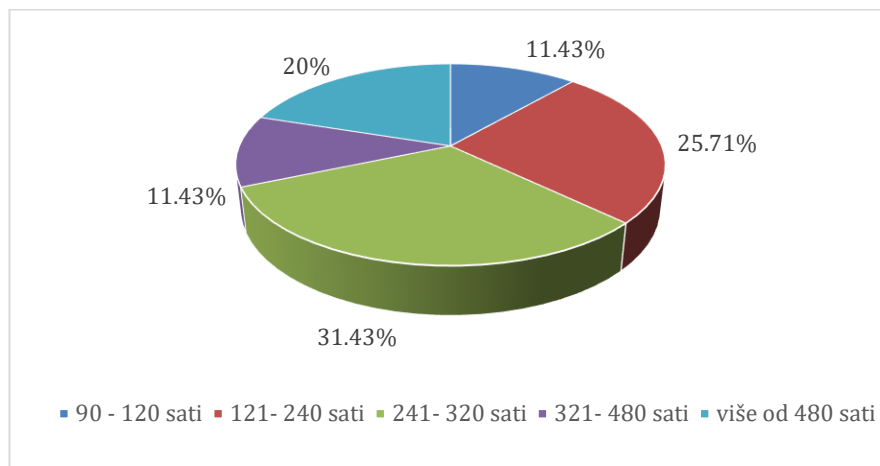
Grafikon 7. prikazuje postotak zaposlenih osoba koje su završile Pomorski fakultet u Rijeci, a prethodno su obavljali stručnu praksu u istoj tvrtki. U 71,43% anketiranih tvrtki niti jedna osoba nije obavljala stručnu praksu u tvrtki u kojoj je kasnije zaposlena. Od 5 do 10 posto zaposlenih koji su odradili stručnu praksu u njihovoj tvrtki ima 22,86% tvrtki. Od 20-30 posto zaposlenika sa odrađenom stručnom praksom u njihovoj tvrtki ima 2,86% tvrtki. Isti postotak tvrtki ima od 40-50% zaposlenika sa odrađenom stručnom praksom u njihovoj tvrtki. Niti jedna anketirana tvrtka nema više od 50% zaposlenika koji su prethodno odradili stručnu praksu u njihovoj tvrtki.

Grafikon 7. Postotak zaposlenika u tvrtkama koji su obavljali stručnu praksu u toj tvrtki

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

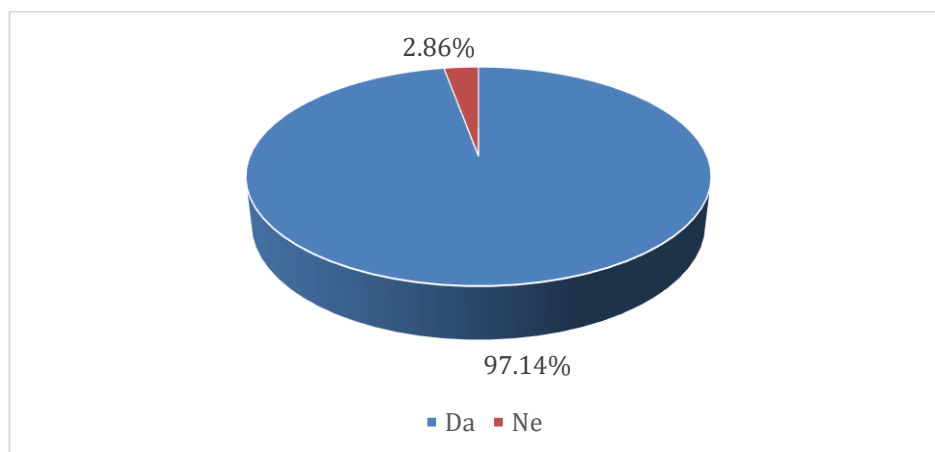
Na grafikonu 8. moguće je vidjeti mišljenje anketiranih tvrtki vezano uz optimalno vrijeme obavljanja stručne prakse studenta kako bi se upoznao s poslovnim procesima tvrtke. Optimalno vrijeme za 11,43% ispitanih je od 90 do 120 sati. Postotak tvrtki koje su mišljenja da je dostatno između 121-240 sati je 25,71%. 241-320 sati je izbor najvećeg broja tvrtki i to čak 31,43% njih. Postotak tvrtki koje smatraju da je potrebno između 321 i 480 sati prakse je 11,43%, a 20% da je potrebno više od 480 sati kako bi se studenta upoznao s poslovnim procesima tvrtke.

Grafikon 8. Optimalno vremensko trajanje stručne prakse

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Grafikon 9. prikazuje mišljenja poslodavaca o tome da li bi stručna praksa trebala biti obavezna tijekom studiranja. Da bi stručna praksa trebala biti obavezna mišljenje je 97,14% ispitanika, dok njih 2,86% misli da ona ne bi trebala biti obavezna.

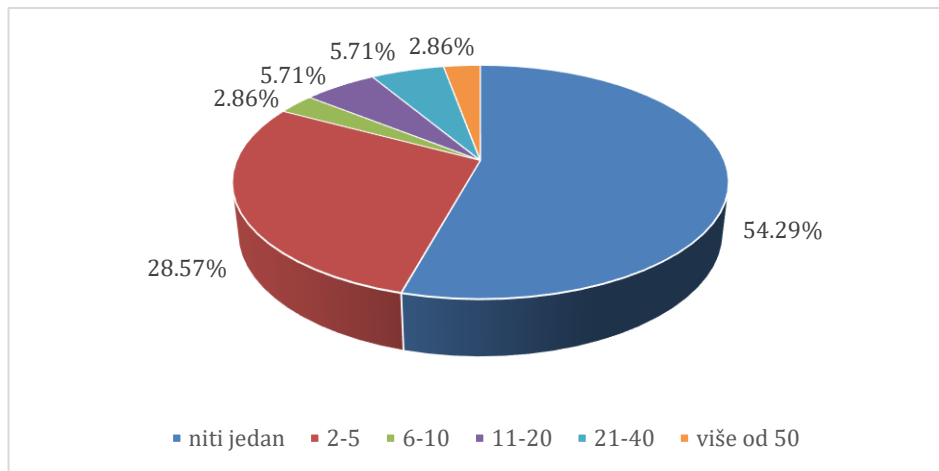

Grafikon 9. Mišljenje poslodavaca o obaveznoj stručnoj praksi tijekom studija

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Grafikon 10. prikazuje broj studenata koji su u određenoj tvrtki pohađali stručnu praksu. U 54,29% tvrtki koje su anketirane, niti jedan student nije pohađao stručnu praksu. Udio tvrtki koje su na stručnoj praksi imale između 2 i 5 studenata je 28,57%. Od 6 do 10 studenata je pohađalo stručnu

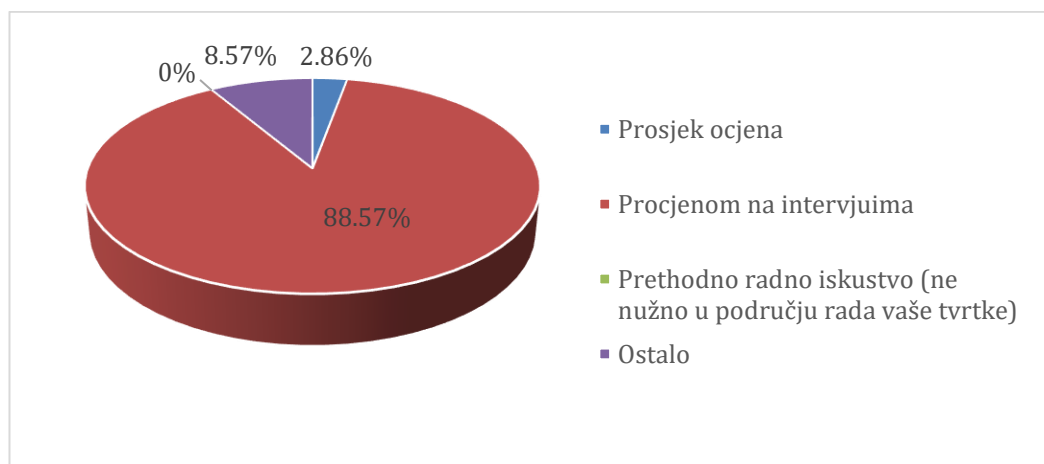
praksu u 2,86% anketiranih tvrtki. Od 11 do 20 studenata koji su pohađali stručnu praksu imalo je 5,71% tvrtki, dok je 5,71% tvrtki imalo od 21 do 40 studenata, a samo 2,86% ispitanika je imalo više od 50 studenata koji su pohađali stručnu praksu u njihovoj tvrtki.

Grafikon 10. Broj studenata koji je pohađao stručnu praksu u anketiranoj tvrtki

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

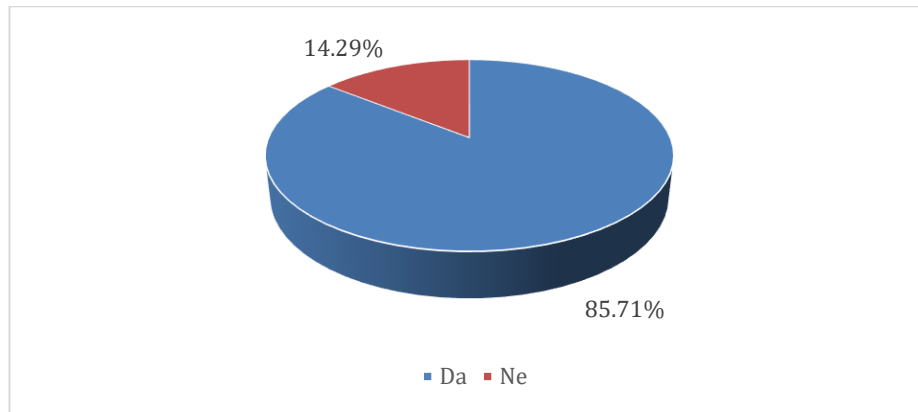
Na grafikonu 11. prikazano je mišljenje anketiranih tvrtki o kriterijima za odabir studenta koji bi obavljali stručnu praksu u njihovoj tvrtki. Većina anketiranih tvrtki, točnije njih 88,57% misli da bi se odabir studenata trebao obavljati prema procjeni studenata na intervjuima. Prosjek ocjena kao kriterij za odabir studenata za stručnu praksu tvrdnja je 2,86% tvrtki, a 8,57% smatra da bi se trebali birati prema ostalim kriterijima. Niti jedna tvrtka nije u anketi prethodno navela radno iskustvo kao kriterij za odabir studenata za obavljanje stručne prakse.

Grafikon 11. Mišljenje poslodavaca o kriteriju odabira studenata za stručnu praksu

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

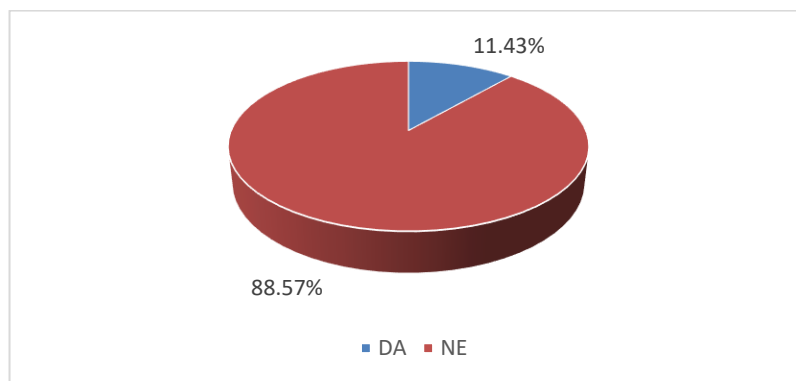
Na grafikonu 12. vidi se da većina tvrtki, čak 85,71% njih želi biti uključeno u odabir studenata koji bi obavljali stručnu praksu, dok je njih 14,29% izjavilo da ne žele biti uključeni u odabir studenata.

Grafikon 12. Mišljenje poslodavaca o njihovom uključivanju u odabir studenata za stručnu praksu

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

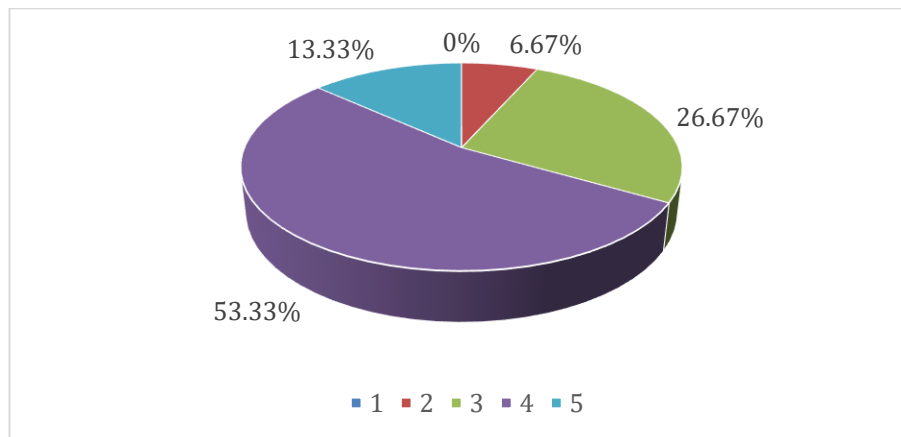
Prema grafikonu 13. vidi se da čak 88,57% anketiranih tvrtki nema sustav stipendiranja studenata, dok njih 11,43% ima sustav stipendiranja studenata.

Grafikon 13. Sustav stipendiranja studenata od strane tvrtki

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Na pitanja u nastavku ispitanici su morali dati odgovore brojevima na skali od 1 do 5 gdje je 1 predstavljalo ocjenu nedovoljan, 2 dovoljan, 3 dobar, 4 vrlo dobar i 5 izvrstan. Prema grafikonu 14. vidi se da većina tvrtki, tj. 53,33% anketiranih tvrtki daje ocjenu vrlo dobar za razinu osposobljenosti studenata. Potom slijedi ocjena dobar koju je dalo 26,67% anketiranih tvrtki. Osposobljenost studenata na razini ocjene 2 mišljenje je 6,67% tvrtki, dok 13,33% tvrtki smatra da je osposobljenost studenata u rangu ocjene 5. Niti jedna tvrtka ne smatra da je osposobljenost studenata zaslužilo ocjenu 1.

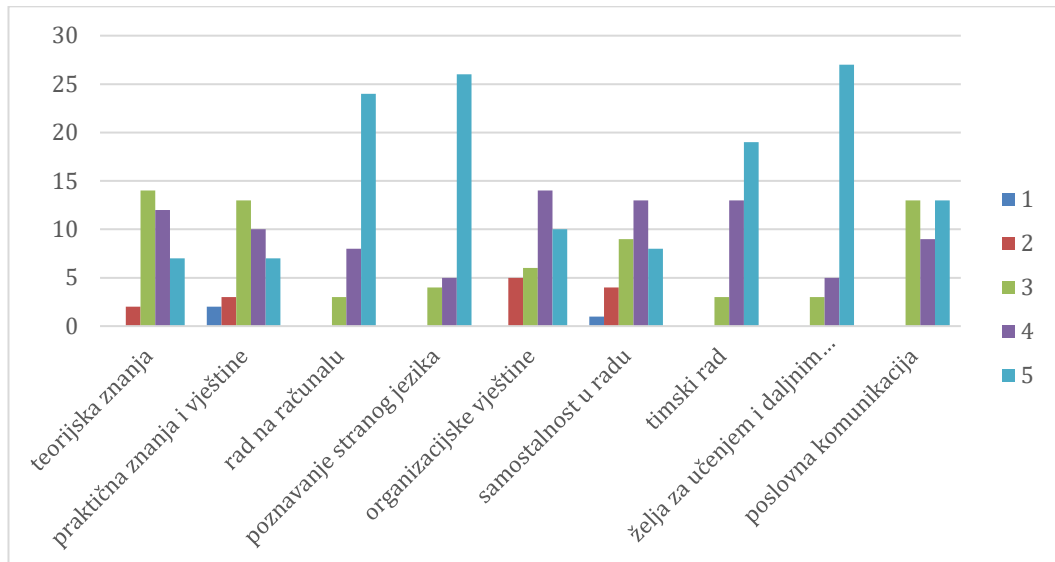
Grafikon 14. Mišljenje poslodavaca o osposobljenosti studenata koji su u njihovoj tvrtki obavljali stručnu praksu

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Na grafikonu 15. prikazane su ocjene poslodavaca u kategoriji potrebnih znanja i vještina studenata za obavljanje stručne prakse. Kategorije su sljedeće te su poslodavci dali različite ocjene:

1. Teorijska znanja (većina poslodavaca (njih 14) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 3),
2. praktična znanja i vještine (većina poslodavaca (njih 13) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 3),
3. rad na računalu (većina poslodavaca (njih 24) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5),
4. poznavanje stranog jezika (većina poslodavaca (njih 26) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5),
5. organizacijske vještine (većina poslodavaca (njih 14) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 4),
6. samostalnost u radu (većina poslodavaca (njih 13) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 4),
7. timski rad (većina poslodavaca (njih 19) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5),
8. želja za učenjem i daljnjim usavršavanjem (većina poslodavaca (njih 27) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5), te
9. poslovna komunikacija (većina poslodavaca (njih 13) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 3, tj. njih 13 smatra da je ocjena za ovu kategoriju 5).

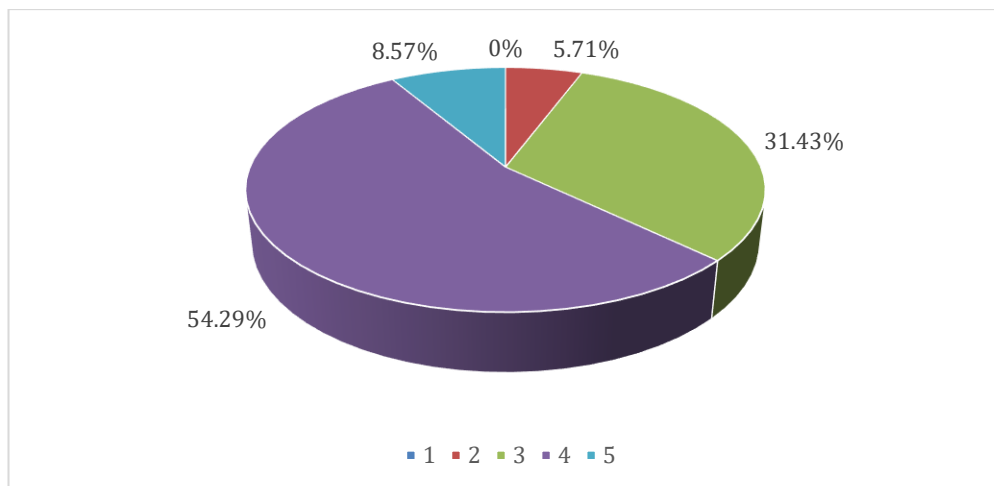
Dakle, može se zaključiti da bi prema anketiranim tvrtkama najbitnija znanja i vještine potrebne za obavljanje stručne prakse bile želja za učenjem i daljnjim usavršavanjem, poznavanje stranog jezika, rad na računalu te timski rad.

Grafikon 15. Potrebna znanja i vještine studenata koje su po mišljenju tvrtki potrebna za obavljanje prakse

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

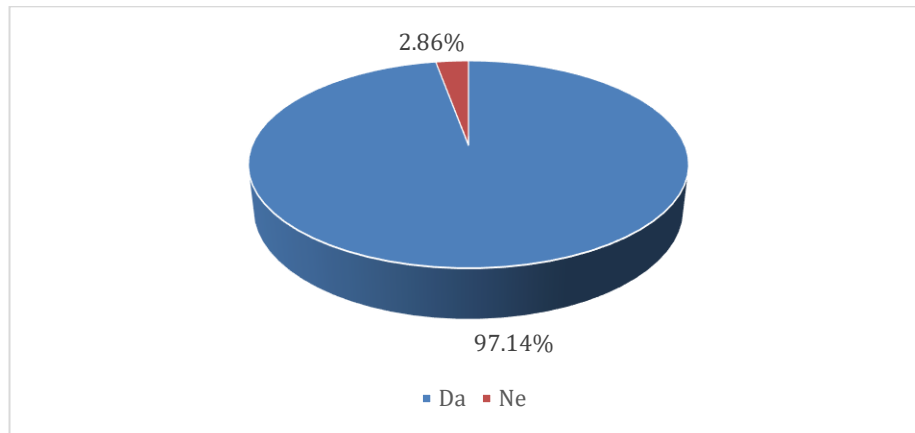
Na grafikonu 16. prikazano je mišljenje o nivou osposobljenosti studenata za rad nakon obavljene stručne prakse, uzimajući u obzir da je stupanj ocjene od 1 (nedovoljna pripremljenost) do 5 (izvrsna pripremljenost). Nijedna tvrtka nema mišljenje da je pripremljenost studenata nedovoljna nakon obavljene stručne prakse. Pripremljenost studenata na nivou ocjene 2 mišljenje je 5,71% tvrtki. Postotak tvrtki koje su dale ocjenu 3 za pripremljenost studenata za rad iznosi 31,43%. Najveći dio tvrtki, njih 54,29% dalo je ocjenu 4, dok je 8,57% tvrtki mišljenja da je pripremljenost studenata nakon odrađene stručne prakse na razini ocjene 5, odnosno da su studenti izvrsno pripremljeni.

Grafikon 16. Ocjena pripremljenosti studenata za rad nakon odrađene stručne prakse u anketiranim tvrtkama

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

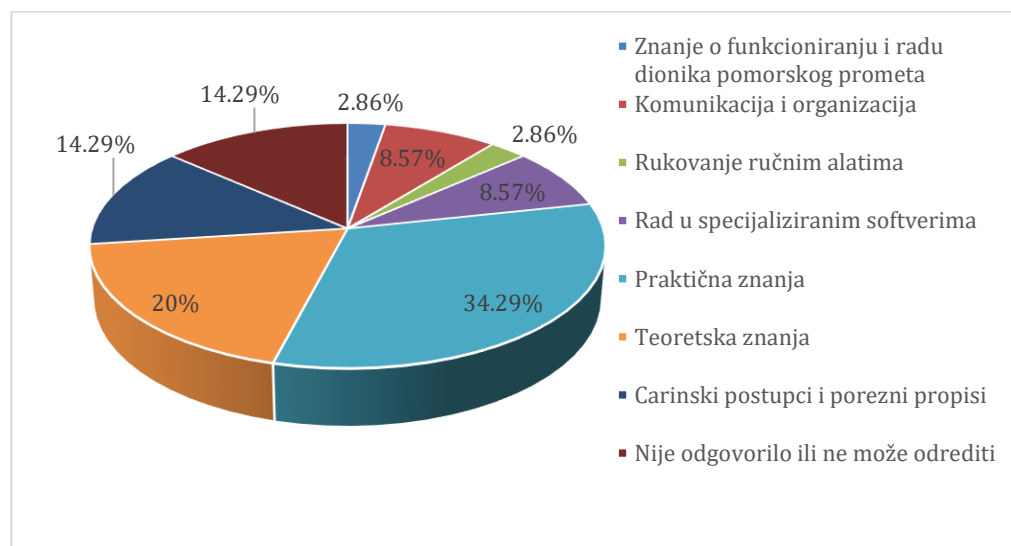
Grafikon 17. prikazuje spremnost tvrtke za zapošljavanje studenata koji su obavljali ili bi obavljali stručnu praksu, a pokazali su visoku razinu stručnosti, znanja i radnih navika. Čak 97,14% anketiranih tvrtki bi zaposlilo takve studente, dok 2,86% tih tvrtki ne bi zaposlilo takve studente.

Grafikon 17. Spremnost tvrtke u zapošljavanju studenata koji su obavljali ili bi obavljali stručnu praksu, a pokazali su visoku razinu stručnosti, znanja i radnih navika

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Prema grafikonu 18. može se vidjeti da je najveći postotak anketiranih tvrtki za to da se nadopune praktična znanja, tj. 34,29% njih. Potom slijede teoretska znanja za koja 20% tvrtki smatra da bi se trebala nadopuniti. Znanje o carinskim postupcima i poreznim propisima, trebala bi se prema 14,29% ispitanika trebalo nadopuniti. Isti postotak tvrtki nije odgovorilo ili ne može odrediti konkretno područje znanja za nadopunu. Nadalje, 8,57% tvrtki smatra da je to polje znanja komunikacija i organizacija, a isti takav postotak tvrtki smatra da je rad u specijaliziranim softverima polje znanja kojemu je potrebna nadopuna. Nadopunjavanje znanja u rukovanju ručnim alatima polje je praktičnog znanja za koje 2,86% tvrtki smatra da treba nadopuniti, a preostalih 2,86% smatra da je to znanje o funkcioniranju i radu dionika pomorskog prometa.

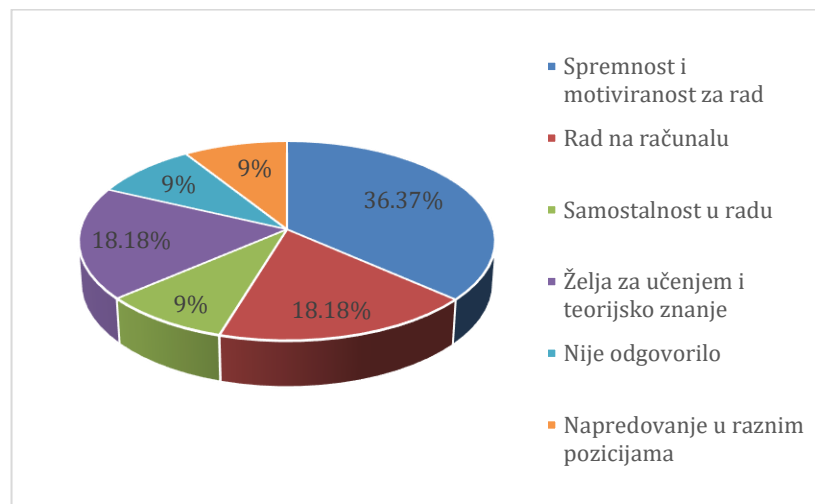

Grafikon 18. Područje znanja koje bi se po mišljenju tvrtki trebalo nadopuniti

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Grafikon 19. prikazuje područje osobnog zadovoljstva tvrtki sa studentima koji su obavljali stručnu praksu kod njih. Na ovo pitanje odgovaralo je 11 poslodavaca koji su do sada imali studente na stručnoj praksi. Spremnost i motiviranost za rad kod studenata izazvalo je zadovoljstvo kod 36,37% ispitanika. Potom s 18,18% slijedi rad na računalu. Zadovoljstvo u području želje studenata za

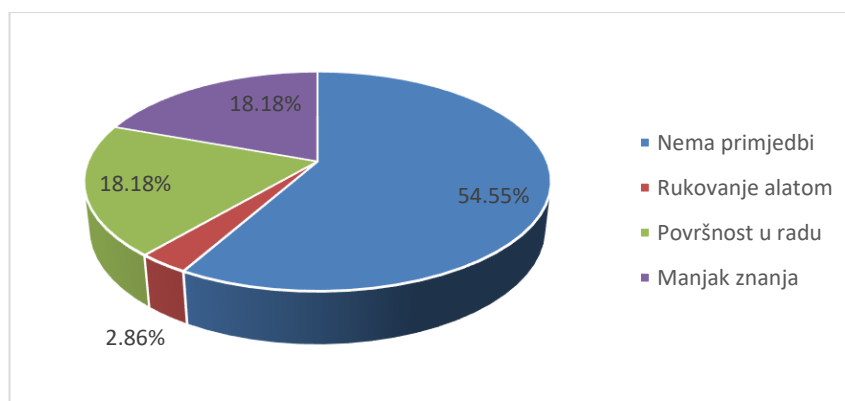
učenjem i teorijskim znanjem izrazilo je 18,18% poslodavaca. Postotak poslodavaca koji je zadovoljan sa samostalnosti studenata u radu iznosi 9%, isti je postotak poslodavaca zadovoljan s napredovanjem studenata na raznim poslovnim procesima, a 9% poslodavaca nije odgovorilo na pitanje.

Grafikon 19. Područje osobnog zadovoljstva tvrtki u svezi studenata koji su obavljali stručnu praksu u njihovoj tvrtki

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Grafikon 20. prikazuje područje osobnog nezadovoljstva tvrtki sa studentima koji su obavljali stručnu praksu kod njih. Na pitanje je odgovorilo 11 poslodavaca koji do sada imali studente na stručnoj praksi. Nikakve primjedbe na studente nije imalo 54,55% poslodavaca. Manjak znanja je 18,18% poslodavaca navelo kao uzrok glavnog nezadovoljstva. Površnost u radu je bio uzrok nezadovoljstva za 18,18% poslodavaca, a najmanji dio poslodavaca, njih 2,86% kaže kako je rukovanje različitim alatima izvor njihovog nezadovoljstva sa studentima.

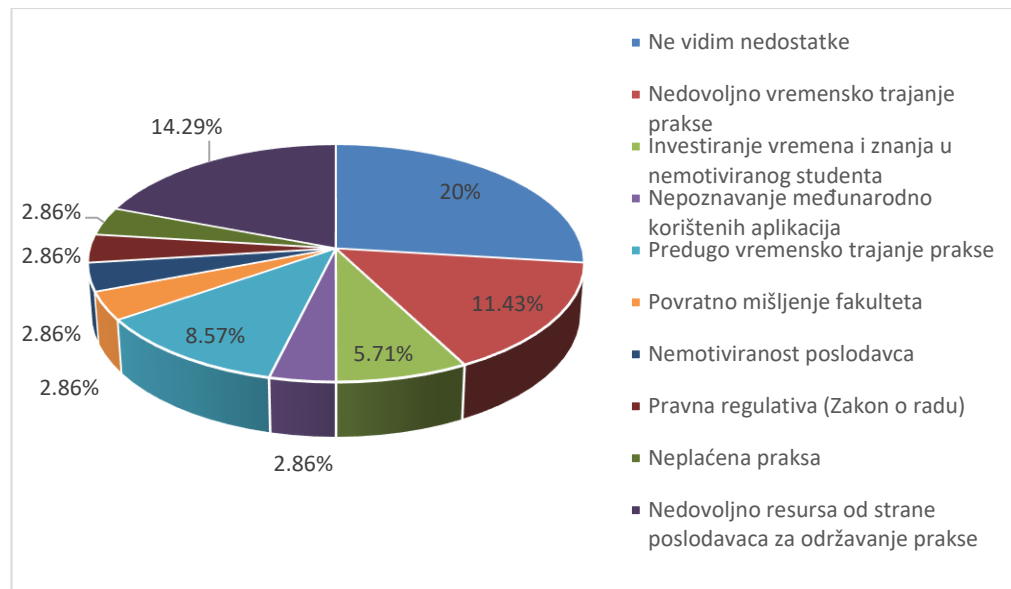

Grafikon 20. Područje osobnog nezadovoljstva tvrtki u svezi studenata koji su obavljali stručnu praksu u

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Na grafikonu 21. izražena su mišljenja poslodavaca o osnovnim nedostacima provođenja stručne prakse. Postotak tvrtki koje ne vide nikakve nedostatke u provođenju stručne prakse iznosi 20%. Glavni nedostatak za 14,29% poslodavaca je nedovoljno resursa od strane poslodavaca za održavanje stručne prakse. Nedovoljno vremensko trajanje prakse je glavni nedostatak za 11,43% tvrtki, a 8,57% tvrtki smatra da je to predugo vremensko trajanje prakse. Za 5,71% tvrtki je glavni

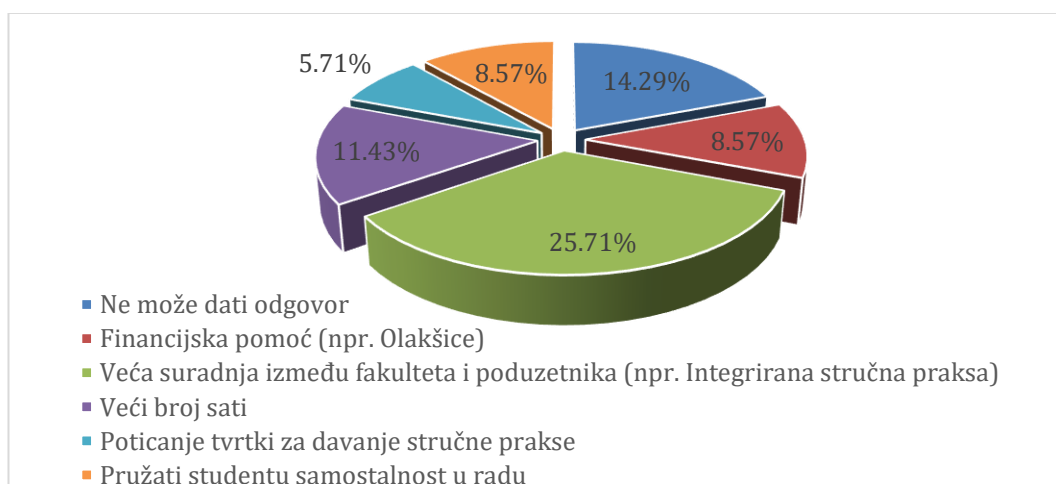
nedostatak utrošak vremena i znanja u nemotivirane studente. Nepoznavanje međunarodno korištenih aplikacija smatra za nedostatak 2,86% tvrtki dok 2,86% tvrtki smatra da je to povratno mišljenje fakulteta. Nemotiviranost poslodavaca je glavni nedostatak za 2,86% tvrtki, pravna regulativa (Zakon o radu) za 2,86% tvrtki te neplaćena praksa za isti postotak tvrtki.

Grafikon 21. Osnovni nedostaci provođenja stručne prakse prema mišljenju poslodavaca

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

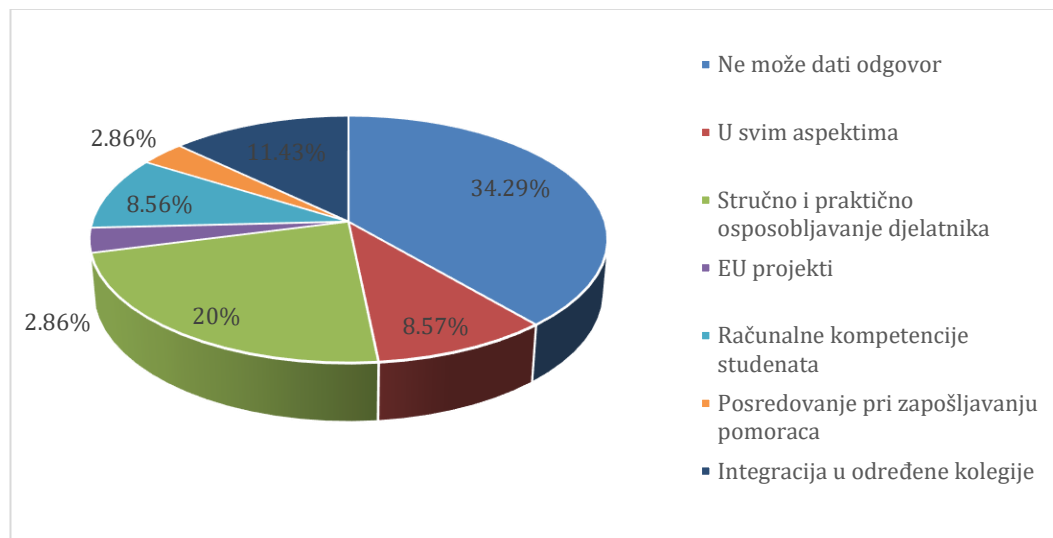
Grafikon 22. prikazuje mišljenja poslodavaca na temu načina unaprijeđena stručne prakse. Njih 25,71% smatra da jedan od mogućih načina za unaprjeđenje Stručne prakse veća suradnja između fakulteta i poduzetnika. Veći fond sati stručne prakse je mišljenje 11,43% tvrtki. Financijska pomoć kao način za unaprjeđenje stručne prakse je odgovor 8,57% tvrtki. Pružanje studentu samostalnost u radu je način za unaprjeđenje stručne prakse prema mišljenju 8,57% tvrtki. Poticanje tvrtki za davanje stručne prakse studentima mišljenje je 5,71% tvrtki, dok 14,29% tvrtki nije moglo dati odgovor na ovo pitanje.

Grafikon 22. Mogući načini i unaprjeđenja stručne prakse prema mišljenju poslodavaca

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

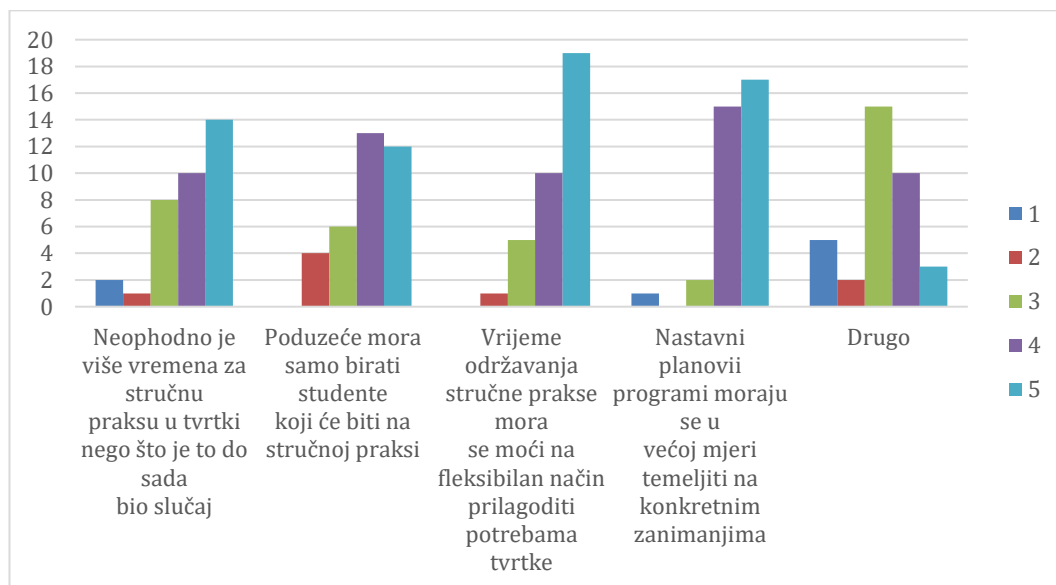
Na grafikonu 23. vidljivi su odgovori na pitanja koje od navedenih aktivnosti bi prema mišljenju ispitanika utjecale na poboljšanje stručne prakse u kojima bi tvrtke imale interesa za sudjelovanje u suradnji sa PFRI-em. Većina tvrtki, tj. njih 34,29% nije moglo dati odgovor na ovo pitanje. Interes za suradnju u području stručnog i praktičnog osposobljavanja djelatnika ima 20% tvrtki. Interes za suradnju s PFRI-em u integraciji u određene kolegije izrazilo je 11,43% tvrtki. Sudjelovanje u svim aspektima aktivnosti u suradnji sa PFRI-em za poboljšanje stručne prakse stav je 8,57% tvrtki. Za sudjelovanje u aktivnosti koja bi unaprijedila računalne kompetencije studenata zainteresirano je 8,56% tvrtki. Sudjelovanje u EU projektima odabir je 2,86% tvrtki, a isti postotak tvrtki je zainteresiran za posredovanje pri zapošljavanju pomoraca s ciljem poboljšanja stručne prakse.

Grafikon 23. Aktivnosti za poboljšanje stručne prakse u kojima bi tvrtke imale interes za suradnjom sa PFRI-em

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Grafikon 24. pokazuje mišljenja poslodavaca o tome kakva bi sve trebala biti stručna praksa.

Grafikon 24. Smjernice za provođenje stručne prakse prema mišljenju poslodavaca

Izvor: Autori, na temelju provedenog anketnog upitnika

Anketno pitanje ima pet kategorija, koje se ocjenjuju ocjenama od 1 – u potpunosti se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem, a kategorije su sljedeće:

1. „Neophodno je više vremena za stručnu praksu u tvrtki nego što je to do sada bio slučaj“ (većina poslodavaca (njih 14) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5),
2. „Poduzeće mora samo birati studente koji će biti na stručnoj praksi“ (većina poslodavaca (njih 13) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 4),
3. „Vrijeme održavanja stručne prakse mora se moći na fleksibilan način prilagoditi potrebama tvrtke“ (većina poslodavaca (njih 19) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5),
4. „Nastavni planovi i programi moraju se u većoj mjeri temeljiti na konkretnim zanimanjima“ (većina poslodavaca (njih 17) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 5), te
5. „Drugo“ (većina poslodavaca (njih 15) smatra da je prikladna ocjena za ovu kategoriju 3).

Dakle, prema rezultatima ankete najbitnije stavke za većinu poslodavaca jesu fleksibilnost vremenskog održavanja stručne prakse, temeljenje nastavnih planova i programa u većoj mjeri na konkretnim zanimanjima, te više vremena za stručnu praksu u tvrtki.

5. ZAKLJUČAK

Poticanje, razvijanje i kontinuirano unapređivanje stručne prakse i praktične nastave kao sastavnog dijela studijskih programa, odnosno stjecanja znanja i vještina učenjem kroz rad (work-based learning) stalni je proces kojim Pomorski fakultet (kao visoko učilište) pokušava studentima nadograditi teoretska znanja stečena klasičnim oblicima nastave te istodobno testirati usvojena znanja u radnom okruženju.

Izrada smjernica za unaprjeđenje izvođenja stručne prakse na Pomorskom fakultetu ključan je dokument za analizu stručne prakse na Pomorskom fakultetu i izradu smjernica za unaprjeđenje izvođenja svih modaliteta stručne prakse koji se provode na Pomorskom fakultetu.

Radionice su prvenstveno bile namijenjene studentima 1. i 2. godine diplomskog studija koji su se za vrijeme studija susreli sa nekim oblikom stručne prakse. U sklopu radionice studenti su mogli čuti što sve Ministarstvo znanosti i obrazovanja svrstava pod stručnu praksu, koji se sve modaliteti stručne prakse izvode na Pomorskom fakultetu te dobiti savjete što sve poslodavci gledaju kao prednost prilikom prijave za posao.

Svi studijski smjerovi bili su uključeni u radionice što je pružilo širok spektar odgovara na postavljena pitanja s obzirom na drugačije nastavne planove i programe. Po završetku ispunjavanja anketnog upitnika studenti su sa profesorima razgovarali o pojedinim oblicima stručne prakse u kojima su imali prilike sudjelovati za vrijeme studija.

Osim toga studenti su predložili vlastite ideje o načinima unapređenja stručne prakse na Pomorskom fakultetu.

Vidljivo je da još uvijek postoji mnoštvo problema u provođenju stručne prakse neovisno o kojem modalitetu stručne prakse se radi. U sklopu radionice prikupljena su mišljenja detaljno su analizirana u prethodnim poglavljima te se daljnji koraci za unaprjeđenje stručne prakse moraju primijeniti ovisno o studijskom smjeru studenata koji su prisustvovali provedenoj anketi.

Osim toga unutar radionice sa nastavnicima izneseni su mogući načini unaprijeđena izvođenja pojedinih oblika stručne prakse na postojećim preddiplomskim i diplomskim studijima na Pomorskom fakultetu.

Na temelju mišljenja poslodavca, prikupljenih anketnim upitnikom, zaključeno je da većina tvrtki nema studente koji pohađaju stručnu praksu. One koje pak imaju studente na stručnoj praksi, izjavljuju kako žele studentima pružiti priliku za stjecanje radnog iskustva, dok se većina tvrtki koje nemaju studente na stručnoj praksi slaže da ne mogu implementirati studente u svoju radnu svakodnevicu, tj. da je to zadatak koji bi oduzeo previše njihovog vremena i otežao obavljanje uobičajenih radnih zadataka.

Na temelju iznesenih stavova i mišljenja poslodavaca koji su sudjelovali u anketi u sklopu projekta Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju – PANDORA, dobivene su smjernice na temelju kojih je moguće unaprijediti kvalitetu provođenja stručne prakse za studente Pomorskog fakulteta u Rijeci.

Većina ispitanika smatra kako bi stručna praksa trebala biti obavezna za studente tijekom studija. Isto tako određeni su i razni kriteriji vezani za stručnu praksu od strane poslodavaca, a neki od njih su: optimalan fond sati obavljanja stručne prakse, kriteriji odabira studenata za stručnu praksu, uključivanje tvrtki u odabir studenata koji bi obavljali stručnu praksu itd. Također, anketirani poslodavci ocijenili su studente koji su već obavljali stručnu praksu u njihovom poduzeću ocjenom vrlo dobar te su izrazili mišljenje o potrebnim znanjima i vještinama koje smatraju bitnim za

kvalitetno obavljanje stručne prakse, znanja i vještine koja bi se prema poslodavcima trebala nadopuniti, područje osobnog zadovoljstva tvrtki u kojima su bili zadovoljni studentima koji su obavljali stručnu praksu, iskazali su mišljenje o nedostacima provođenja stručne prakse čime su direktno dali uvid u područja znanja i vještina koje trebaju biti dio novih studijskih programa i/ili usavršavanju već postojećih.

Nadalje, tvrtke su izrazile zainteresiranost za moguću suradnju sa PFRI-em u određenim aktivnostima, kako bi se zajedničkim snagama dovela stručna praksa studenata na višu razinu te su dali svoje osobno mišljenje o tome kako bi stručna praksa trebala izgledati.

Na temelju podataka dobivenih direktno od poduzeća koja provode i/ili provodile su i/ili bi provodile stručnu praksu dobiva se polazišna točka za daljnje usavršavanje i oblikovanje stručne prakse na Pomorskom fakultetu u Rijeci što može uvelike utjecati na samu kvalitetu stručne prakse, ali i zadovoljstvo svih sudionika u procesu provođenja stručne prakse.

PRILOG 1 – ANKETNI UPITNIK

Questions Responses 37

PANDORA

Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju

Izrada smjernica za unapređenje stručne prakse

Poštovani poslodavci,

Pomorski fakultet provodi anketu u sklopu projekta Promicanje izvrsnosti vještina za tržište rada kroz institucionalizaciju stručne prakse u pomorskom obrazovanju –PANDORA. Ova anketa dio je EP1. Unapređenje postojećih modela provedbe stručne prakse za postojeće preddiplomske i diplomske studije Pomorskog fakulteta u Rijeci, D.1.1.3 . Izrada smjernica za unapređenje izvođenja stručne prakse projekta Pandora. Cilj ankete je prikupljanje mišljenja poslodavaca o trenutnom načinu provedbe stručne prakse, studentima koji dolaze na stručnu praksu te kompetencijama nužnim za obavljanje stručne prakse.

Molimo Vas da odvojite malo vremena i iskreno odgovorite na pitanja ankete.

Unaprijed zahvaljujemo i srdačno Vas pozdravljamo!

Projektini tim PANDORA

1. Naziv tvrtke: *

Short-answer text

2. Sjedište tvrtke: *

Short-answer text

3. Navedite djelatnost vaše tvrtke. *

Short-answer text

4. Ukupan broj zaposlenih? *

- 1-10
- 10-50
- 50-100
- više od 100

5. Koliko je zaposlenika vaše tvrtke završilo studij na Pomorskom fakultetu u Rijeci(PFRI)? *

Short-answer text

6. Na kojim su sve radnim mjestima unutar vaše tvrtke zaposlene osobe koje su završile Pomorski fakultet? *

Long-answer text

7. Da li vaša tvrtka ima iskustva sa stručnom praksom? *

- Da, trenutno imamo studente na stručnoj praksi
- Da, nekoć smo imali studente na stručnoj praksi, no to trenutno nije slučaj
- Ne

- studenti su instrument za ispunjenje potreba poduzeća za kvalificiranim raadnicima
- studenti povećavaju stupanj prepoznatljivosti poduzeća u okviru ciljne skupine kandidata
- želimo studentima pružiti priliku za stjecanje radnog iskustva
- studenti koji obavljaju praksu pomažu nam pri rješavanju konkretnih problema
- studenti koji obavljaju stručnu praksu su način uspostavljanja kontakata sa fakultetom
- Other...

9. Naznačite razloge zbog koji vaša tvrtka ne prihvaća studente na stručnu praksu? Na ovo pitanje je obvezno odgovoriti samo u slučaju ukoliko ste na pitanje 7 odgovorili negativno).

- Uključivanje studenata u radnu svakodnevnicu je previše složeno
- stručno znanje studenata je nedostatno
- dodatna vrijednost praktične obuke za tvrtku je premala
- motivacija studenata je nedostatna
- prostorna i vremenska nemogućnost zaprimanja studenata na stručnu praksu
- Other...

10. Koliko je sadašnjih zaposlenika koji su završili Pomorski fakultet u Rijeci prethodno obavljalo stručnu praksu u vašoj tvrtki? *

- 0%
- 5-10%
- 20-30%
- 40-50%

svi zaposleni

11. Navedite koje je po vašem mišljenju optimalno vrijeme potrebno za obavljanje stručne prakse kako bi se student upoznao sa poslovnim procesima u vašoj tvrtki? *

- 90 - 120 sati
- 121- 240 sati
- 241- 320 sati
- 321- 480 sati
- više od 480 sati

12. Smatrate li da bi stručna praksa trebala biti obvezna tijekom studija? *

- Da
- Ne

13. Koliki je broj studenata do sada, pohađao stručnu praksu u vašoj tvrtki? *

- niti jedan
- 2-5
- 6-10
- 11-20
- 21-40
- više od 50

- prosjek ocjena
- procjenom na intervjuima
- prethodno radno iskustvo (ne nužno u području rada vaše tvrtke)
- Other...

15. Da li bi željeli biti uključeni u odabir studenata koji bi kod vas obavljali stručnu praksu? *

- Da
- Ne

16. Imate li sustav stipendiranja studenata? *

- Da
- Ne

17. Kako bi ocijenili osposobljenost studenata koji kod vas obavljaju stručnu praksu? Na ovo pitanje obvezno je odgovoriti ukoliko ste do sada imali studente na stručnoj praksi.

	1	2	3	4	5	
nedovoljna	☐	☐	☐	☐	☐	izvrsna

18. Ocjenama od 1 do 5 procijenite potrebna znanja i vještine studenata koje su po vašem mišljenju potrebna za obavljanje stručne prakse? *

	1	2	3	4	5

praktična znanja ...	☐	☐	☐	☐	☐
rad na računalu	☐	☐	☐	☐	☐
poznavanje stran...	☐	☐	☐	☐	☐
organizacijske vj...	☐	☐	☐	☐	☐
samostalnost u r...	☐	☐	☐	☐	☐
timski rad	☐	☐	☐	☐	☐
želja za učenjem ...	☐	☐	☐	☐	☐
poslovna komuni...	☐	☐	☐	☐	☐

19. Prema vašem mišljenju kojom ocjenom bi ocijenili pripremljenost studenta za rad nakon obavljene stručne prakse ? *

	1	2	3	4	5	
nedovoljna	☐	☐	☐	☐	☐	izvrsna

20. Da li bi bili spremni zaposliti studente koji su kod vas obavljali ili bi obavljali stručnu praksu, a pokazali visoku razinu stručnosti, znanja i radnih navika? *

- Da
- Ne

21. Koje područje znanja bi po vašem mišljenju trebalo nadopuniti ? *

Long-answer text

pitanje odgovaraju isključivo poslodavci koji su imali studente na stručnoj praksi u svojoj tvrtki.

Long-answer text

23. Navedite čime ste osobno nezadovoljni sa studentima koji su kod vas obavljali stručnu praksu? Na ovo pitanje odgovaraju isključivo poslodavci koji su imali studente na stručnoj praksi u svojoj tvrtki.

Long-answer text

24. Navedite koji su po vašem mišljenju osnovni nedostaci provođenja stručne prakse? *

Long-answer text

25. Navedite na koje sve načine bi se stručna praksa mogla unaprijediti? *

Long-answer text

26. U kojim bi aktivnostima za poboljšanje stručne prakse vaša tvrtka imala interes surađivati sa PFRI? *

Long-answer text

27. Ocjenama od 1 do 5 ocijenite kakva prema vašem mišljenju treba biti stručna praksa. (Bez obzira jeste li imali konkretna iskustva sa stručnom praksom ili ne.) *

	1	2	3	4	5
neophodno je viš...	☐	☐	☐	☐	☐
poduzeće mora s...	☐	☐	☐	☐	☐

nastavni planovi...	☐	☐	☐	☐	☐
drugo	☐	☐	☐	☐	☐

POPIS SLIKA

Slika 1. Anketni upitnik sa radionica	6
Slika 2. Prva radionica sa studentima	7
Slika 3. Sažeta mišljenja studenata smjera LMPP i TOP	8
Slika 4. Druga radionica sa studentima	10
Slika 5. Sažeta mišljenja studenata smjerova EITP, NTPP i BS	11
Slika 6. Treća radionica sa studentima	13
Slika 7. Sažeta mišljenja studenata smjerova EITP	14

POPIS TABLICA

Tablica 1. Popis studenata koji su sudjelovali na prvoj radionici	8
Tablica 2. Popis studenata koji su sudjelovali na drugoj radionici	11
Tablica 3. Popis studenata koji su sudjelovali na drugoj radionici	14
Tablica 4. Popis poduzeća koji su ispunili anketu	17

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 Ukupan broj zaposlenika u anketiranim tvrtkama	19
Grafikon 2. Broj zaposlenika u anketiranim tvrtkama koji su završili studij na PFRI-a	20
Grafikon 3. Radna mjesta u tvrtkama na kojima su zaposlene osobe s završenim studijem na PFRI-u	20
Grafikon 4. Iskustva tvrtki sa studentskom stručnom praksom	21
Grafikon 5. Razlozi zbog kojih su tvrtke provodile stručnu praksu	21
Grafikon 6. Razlozi zbog kojih tvrtke ne provode/ ne prihvaćaju studente na stručnu praksu	22
Grafikon 7. Postotak zaposlenika u tvrtkama koji su obavljali stručnu praksu u toj tvrtki	22
Grafikon 8. Optimalno vremensko trajanje stručne prakse	23
Grafikon 9. Mišljenje poslodavaca o obaveznoj stručnoj praksi tijekom studija	23
Grafikon 10. Broj studenata koji je pohađao stručnu praksu u anketiranoj tvrtki	24
Grafikon 11. Mišljenje poslodavaca o kriteriju odabira studenata za stručnu praksu	24
Grafikon 12. Mišljenje poslodavaca o njihovom uključivanju u odabir studenata za stručnu praksu	25
Grafikon 13. Sustav stipendiranja studenata od strane tvrtki	25
Grafikon 14. Mišljenje poslodavaca o osposobljenosti studenata koji su u njihovoj tvrtki obavljali stručnu praksu	26
Grafikon 15. Potrebna znanja i vještine studenata koje su po mišljenju tvrtki potrebna za obavljanje prakse	27
Grafikon 16. Ocjena pripremljenosti studenata za rad nakon odrađene stručne prakse u anketiranim tvrtkama	27
Grafikon 17. Spremnost tvrtke u zapošljavanju studenata koji su obavljali ili bi obavljali stručnu praksu, a pokazali su visoku razinu stručnosti, znanja i radnih navika	28
Grafikon 18. Područje znanja koje bi se po mišljenju tvrtki trebalo nadopuniti	28
Grafikon 19. Područje osobnog zadovoljstva tvrtki u svezi studenata koji su obavljali stručnu praksu u njihovoj tvrtki	29
Grafikon 20. Područje osobnog nezadovoljstva tvrtki u svezi studenata koji su obavljali stručnu praksu u	29
Grafikon 21. Osnovni nedostaci provođenja stručne prakse prema mišljenju poslodavaca	30
Grafikon 22. Mogući načini i unaprjeđenja stručne prakse prema mišljenju poslodavaca	30
Grafikon 23. Aktivnosti za poboljšanje stručne prakse u kojima bi tvrtke imale interes za suradnjom sa PFRI-em	31

Grafikon 24. Smjernice za provođenje stručne prakse prema mišljenju poslodavaca 31